

www.jollibre.com

© Del text: 1996, María Isabel Molina

© De la traducció: 2005, Núria Prats Espar

© D'aquesta edició:

2017, Santillana Infantil y Juvenil, S. L. i Grup Promotor S. L.

Carrer de les Ciències 73, Nau 10.

08908 L'Hospitalet de Llobregat

Telèfon: 91 744 90 60

ISBN: 978-84-16661-53-4

Dipòsit legal: M-1259-2017

Printed in Spain – Impres a Espanya

Primera edició: abril de 2017

Directora de la col·lecció:

Maite Malagón

Editora executiva:

Yolanda Caja

Direcció d'art:

José Crespo i Rosa Marín

Projecte gràfic:

Marisol del Burgo, Rubén Chumillas, Julia Ortega i Álvaro Recuenco

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat d'excepció prevista per la llei. Si en necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment, adreueu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org).

El senyor del Zero

María Isabel Molina

Il·lustració de la coberta de José María Lema

jollibre

Introducció

Al segle IV dC, en una d'aquelles afortunades coincidències de pensament amb què ens sorprèn tantes vegades la història, els savis de dos pobles molt allunyats entre si, els maies i els hindús, van inventar un signe per al concepte del buit, del no-res: el zero. Els àrabs, que en les seves conquestes van arribar a l'Índia al segle VIII, el van aprendre dels hindús, dels quals van aprendre també els nombres, i ho van incorporar tot al seu alfabet. El resultat va ser una combinació del rigor i la saviesa dels grans matemàtics grecs i la simplicitat del sistema de càlcul hindú. Així es van convertir en els creadors de les matemàtiques tal com nosaltres les coneixem, ja que les van divulgar per tot l'àmbit del seu imperi i, a través de Còrdova, les van donar a conèixer als monestirs cristians i després a Europa, tot i que aquí no les van acceptar de seguida.

El gran poder cultural del califat de Còrdova durant els segles IX i X amb prou feines s'ha estudiat i gairebé

6 *sempre s'ha interpretat malament. La ciutat de Còrdova, convertida en capital i embellida amb jardins i fonts, va tenir una població de 500.000 habitants, mentre que les grans ciutats d'Europa no arribaven ni a la desena part d'aquesta quantitat. La tolerància dels musulmans, que deixaven que tant els jueus com els cristians practiquessin el seu propi culte, va atreure savis de tot el món i va afavorir una gran expansió cultural, emparada per la gran biblioteca de la ciutat i pels centres d'estudi de totes les ciutats del califat. Hi podien estudiar fins i tot els joves que no tenien diners, ja que el califa destinava la quarta part dels seus ingressos personals a almoines per a pobres i a beques per als estudiants intel·ligents que no tenien recursos.*

El senyor del Zero és la història d'un mossàrab (un cristià que va continuar vivint a les terres dominades pels àrabs sense renunciar a la seva religió), bon matemàtic, que recorre el camí que seguia la ciència i la cultura que arribava a Europa: de Còrdova als monestirs del Nord, castellans i lleonesos, navarresos i catalans. A les seves biblioteques van atresorar, a més de les còpies de la Bíblia i dels escrits dels Sants Pares, la valuosa cultura àrab, les seves traduccions dels antics savis grecs i llatins i els seus llibres de medicina i

matemàtiques. D'allà es van transmetre a una Europa de pobles encara semibàrbars, molts dels quals adoraven els déus germànics i encara no estaven gaire preparats per entendre la nova cultura.

Còrdova: l'escola del califa
Any 355 de l'hègira*
(Primavera del 966 per als cristians)

8 L'habitació destinada a fer-hi la classe era quadrada, gran i emblanquinada. Un parell de finestres estretes i velades amb gelosies comunicaven amb el carrer. La part central del sostre s'elevava amb una cúpula envoltada de finestres que formaven una gran llanterna i per les quals entrava el sol, que il·luminava tota la sala. En un dels laterals hi havia dos arcs sense porta que donaven directament a un gran pati banyat de sol, on hi havia dos tarongers i dos llimoners una mica raquítics i, al centre, una font que borbollava.

El terra era de fang vermell i els nois hi seien en files, cadascun amb la seva tauleta a la falda. Eren adolescents i escoltaven en silenci el mestre, que portava un turbant fosc com a signe distintiu

* Trobareu les paraules amb asterisc explicades al final del llibre, per ordre alfabètic.

de la seva categoria i es passejava entre els nois mentre dictava.

–Podeu prendre nota del que vulgueu. Si algú troba la solució, que aixequi la mà. Tindrà un punt extra. Només compten els resultats exactes.

Es va posar a recitar:

*Un cabàs de taronges,
un lladre al mercat robà
i entre els horts decidí escapar.
Saltà una tanca
i la meitat més mitja extravià,
un gos el perseguí
i la meitat menys mitja vessà,
ensopegà amb una corda
i la meitat més mitja rodolà.
Finalment, dues dotzenes
al seu amagatall guardà.
Vosaltres, els qui cerqueu la saviesa, digueu-me:
Quantes taronges el lladre robà?*

9

Els nois van abaixar pensatius el cap sobre les seves taules, però de seguida un nen morè i de cabells arrissats va aixecar la mà:

El mestre va preguntar:

–José, quina és la solució?

–Cent noranta-cinc taronges, senyor.

–Correcte. La resta, guardeu el problema per fer-lo a casa. Ara ja en sabeu el resultat.

Els nens van començar a murmurar. I entre les rengleres d'estudiants es va sentir un nom:

10 –Un altre cop Sidi Sifr!*

–Silenci! I recordeu que el Premi del Califa és només per als millors alumnes. I que els qui acabin els estudis de les quatre ciències* amb el Premi del Califa, que Al·là els protegeixi!, serviran a la secretaria de palau.

Els va mirar i va veure totes les cares que l'observaven atentament. Ell també desitjava que un dels seus alumnes obtingués el Premi del Califa. Era un honor per a qualsevol mestre. I allà, a la quarta filera del centre, hi havia José, aquell noi cristià, alt i prim, que semblava que jugués amb els nombres. Seria un bon matemàtic! Al mestre li feia pensar en ell mateix quan era jove. De tota manera, en José era cristià i segur que això seria un obstacle. També hi havia l'Alí ibn* Solomon, bon estudiant i molt ambiciós, el pare del qual era un dels comer-

ciants més rics de la ciutat. En José s'hauria d'esforçar molt perquè els examinadors oblidessin que era cristià! Però, sens dubte, era el millor. En pocs anys dominaria el càlcul, fins i tot més que alguns mestres.

El murmuri de la classe el va fer tornar dels seus pensaments. Va dir:

–Preneu nota d'aquest altre problema!

11

Va començar a dictar:

*Un collaret es trencà**

mentre al llit jugaven dos enamorats

i un enfilall de perles es desfermà.

La sisena part a terra anà a parar,

la cinquena part damunt del llit quedà,

un terç la jove recuperà

i la desena part l'enamorat salvà.

Al fil, sis úniques perles hi van quedar.

Vosaltres, els qui cerqueu la saviesa, digueu-me:

Quantes perles tenia el collaret dels enamorats?

La classe va quedar en silenci. Només se sentia un lleu cruixit de bigues i la remor llunyana dels mercaders que recollien les seves mercaderies.

Aquest cop la mà de l'Alí es va aixecar primer:

–Trenta-cinc perles, senyor.

–No exactament. No per anar més ràpid s'obtenen més bons resultats.

Mentre, en José ja aixecava el braç:

–Trenta perles, senyor.

12 –Correcte. Els qui no hagin resolt el problema, que l'acabin a casa.

La veu del muetzí que cridava a l'oració des de la mesquita entrava a través de les finestres de la classe. El mestre va picar de mans; els nois es van aixecar i del bagul que hi havia al fons de la sala van agafar les seves petites catifes de pregària i les van disposar per a l'oració.

En José i cinc nois més es van quedar drets en un racó de la classe. No tots ells eren cristians, n'hi havia dos que eren jueus, però tots estaven dispensats de l'oració.

El muetzí cridava:

–Déu és el més gran! Crec que no hi ha més déu que Al·là! Crec que Mahoma és el profeta d'Al·là! Veniu a pregar! Pregueu amb diligència!

El mestre, també de genolls al damunt de la seva catifa, va començar l'oració:

–En nom d'Al·là, el Benefactor, el Misericordiós! Lloança a Al·là, el Senyor dels Mons, el Creador, el Misericordiós, el Sobirà en el dia del judici final. A tu t'adorem i a tu et demanem ajuda.

Els nois van contestar a cor:

–Déu és gran! Glòria al meu Senyor, el Totpoderós! Glòria al meu Senyor, l'Altíssim!

En José va deixar d'escoltar les veus dels qui pregaven. Havien d'assistir a l'oració en un silenci respectuós, però ningú els obligava a prestar atenció al que deien. No se li havia escapat la mirada irritada de l'Alí quan va rectificar el seu error en el problema. En José no volia tenir enemics entre els companys de la classe i gairebé sempre ho aconseguia ajudant ara l'un ara l'altre, però sempre topava amb aquells als quals molestava que tingués tanta facilitat per al càlcul. En aquests casos, intentava fer com si res.

Un cop acabada l'oració, els nois van recollir les seves catifes de pregària i les van guardar juntament amb els altres objectes de la classe. Van saludar el mestre i van sortir de la sala.

En José i els altres nois no musulmans van ser els primers a sortir. En arribar al costat de la font, l'Alí ibn Solomon el va cridar:

–Sidi Sifr, espera!

En José es va esperar, una mica empipat perquè l'havia cridat pel sobrenom que li havien posat els companys.

–Què vols?

L'Alí estava sufocat, com si hagués corregut molt.

14

–Escolta, cristià fastigós: si et penses que permetré que un porc com tu em prengui el Premi del Califa, estàs molt equivocad. Ni el meu pare ni jo estem disposats a consentir-ho.

–I què hi pinta, el teu pare, en tot això, Alí? –va interrompre'l un dels nois jueus–. El que has de fer és calcular millor i més de pressa.

–El Premi del Califa és per a bons creients, no per a gossos com vosaltres.

Un dels nois musulmans es va apropar al grup a temps per sentir aquesta última frase i va dir:

–El Premi del Califa és per al millor estudiant, la religió no té res a veure amb això..., i els diners dels pares tampoc. O és que m'has de dir res de nou, a mi?

La cara de l'Alí es va encendre encara més.

–No, Muhammad; però estaràs d'acord amb mi que no hi ha dret que un bon creient hagi de suportar...

–No hi ha dret que un bon creient hagi de suportar persones tan mesquines com tu, Alí –va interrompre’l en Muhammad, que era fill d’un funcionari del govern de la ciutat i tots els nois ho sabien.

Va fer mitja volta i se’n va anar. L’Alí va esperar que en Muhammad estigués una mica lluny perquè no el pogués sentir, i llavors, en un to baix i rabiós, va dir:

–M’és igual el que digui en Muhammad! No sempre serà al teu costat per defensar-te, gos! Et juro que no consentiré que ningú m’arrabassi el Premi del Califa! T’he avisat, Sidi Sifr!